

АНОТАЦІЯ

Шутов Д.О. Розвиток професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля». Дніпро, 2024.

У дисертаційній роботі подано теоретичне обґрунтування й запропоновано практичне розв’язання наукової проблеми розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти, що знайшло відображення в науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці організаційно-методичних умов розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти.

Здійснено аналіз та уточнення базових понять: «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність вчителя», «професія «вчитель історії»», «професійна компетентність вчителя історії», «профільна школа», «вчитель профільної школи», «розвиток», «розвиток професійної компетентності вчителя історії профільної школи».

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та контент-аналізу уточнено та науково обґрунтовано базові поняття дослідження: компетентність як інтегративну якість особистості, що виявляється у здатності та готовності до діяльності, заснованої на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання й соціалізації; професійну компетентність як інтегративну якість особистості, яка виявляється у здатності здійснювати професійну діяльність, що визначається вимогами посади, засновану на фундаментальній професійній освіті; професійну компетентність вчителя як інтегративну якість особистості, яка відображає володіння фундаментальними професійно-педагогічними знаннями і вміннями, набуття педагогічного досвіду та розвиненість здібностей для здійснення

ефективної взаємодії з учнями в процесі педагогічної співпраці; професійну компетентність вчителя історії як інтегративну якість особистості, яка відображає володіння фундаментальними професійно-історичними знаннями і вміннями, набуття педагогічного досвіду та розвиненість здібностей для успішного і творчого надання кожному учневі історичної освіти; розвиток професійної компетентності вчителя історії профільної школи як незворотню та спрямовану діяльність учителя, яка передбачає процес накопичення та поглиблення вже здобутих фахових знань та умінь у контексті викладання історії, відповідаючи при цьому кваліфікаційним вимогам професії «вчитель закладу загальної середньої освіти», урахуваючи профільність змісту навчання.

Уточнено сутність і компонентний склад досліджуваного феномена. Подано авторське визначення поняття «професійна компетентність вчителя історії профільної школи», а саме: інтегративне особистісно-професійне утворення особистості, що охоплює глибокі знання з теорії навчання та виховання, дисциплінарні знання, необхідні для викладання історії, досвід навчально-методичної роботи, здатність ефективно виконувати функції згідно з вимогами фаху й об'єктивно оцінювати власну діяльність, що виявляється у прагненні до власного професійного розвитку.

Визначено компоненти професійної компетентності вчителя історії профільної школи: ціннісно-мотиваційний, професійно-когнітивний, діяльнісно-практичний, рефлексивний. Ціннісно-мотиваційний компонент визначає особливості особистісної мотивації фахівців, які повинні бути враховані у процесі професійного саморозвитку; передбачає наявність ціннісних орієнтирів у професії, бажання розвиватись і покращувати фахові показники. Професійно-когнітивний компонент передбачає вияв розумових та інтелектуальних здібностей, що забезпечують здатність навчатися й пізнавати нове, процедуру отримання й використання знань, як різновиду мисленнєвих операцій, що обслуговують і супроводжують сприйняття, опрацювання, засвоєння, систематизацію, збереження інформації. Діяльнісно-практичний компонент визначається вмінням апробувати отримані в навчанні теоретичні фахові знання

на практиці, розв'язувати педагогічні проблеми й завдання; використовувати джерельну базу відповідно до змісту предмета. Рефлексивний компонент представлений сукупністю особистісних якостей, які сприяють розвитку здатності до адекватної самооцінки й аналізу результатів власної професійної діяльності.

З урахуванням структури професійної компетентності вчителів історії профільної школи для діагностики її розвиненості запропоновано чотири критерії, які характеризують її структурні компоненти, і відповідні їм показники: ціннісно-мотиваційний критерій (мотивація професійного розвитку, мотивація професійної діяльності, задоволеність професійною діяльністю), професійно-когнітивний критерій (знання з теорії навчання та виховання, знання з дисципліни (предмета)), діяльнісно-практичний критерій (рівень професійної самостійності, рівень розвиненості професійного функціоналу), рефлексивний критерій (здатність до об'єктивної самооцінки власної діяльності, аналіз показників власної фахової компетентності та результатів навчальної діяльності учнів).

Виокремлено три рівні розвиненості професійної компетентності вчителя історії профільної школи: високий, середній, низький.

Обґрунтовано дидактичний потенціал засобів самоосвіти в процесі професійного розвитку вчителя історії профільної школи. Установлено, що самоосвіта виступає ключовим інструментом, спрямованим на підтримку та підвищення рівня розвиненості професійної компетентності вчителя історії профільної школи.

На основі здійсненого аналізу наукової літератури поняття «засоби самоосвіти вчителя історії профільної школи» визначаємо як комплексну сукупність елементів (принципів самоосвіти, видів самоосвіти, методів самоосвіти, форм самоосвіти), які складають дидактичну основу для розвитку професійної компетентності в умовах роботи в профільній школі.

У дослідженні визначено й обґрунтовано організаційно-методичні умови розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи

засобами самоосвіти: 1) створення професійно-творчого середовища в освітньому закладі; 2) методичний супровід безперервного саморозвитку вчителів засобами цифрових ресурсів; 3) забезпечення реалізації предметної педагогічної діяльності в профільній школі; 4) залучення педагогів до оволодіння сучасними технологіями навчання у процесі самоосвітньої діяльності.

Системно організовувати роботу щодо розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи допомагає структурно-функціональна модель розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти, що містить методологічно-цільовий, змістово-діяльнісний, оціночно-результативний блоки.

Визначено, що методологічно-цільовий блок моделі містить: *мету* (розвиток професійної компетентності вчителів історії профільної школи засобами самоосвіти), методологічні підходи (системний, особистісний, антропологічний, культурологічний, компетентнісний, діяльнісний, суб'єктно-середовищний, акмеологічний), принципи розвитку професійної компетентності вчителів вчителя історії профільної школи: неперервної педагогічної самоосвіти (неперервної інноваційної педагогічної самоосвіти; суб'єктності; систематичності та послідовності) та планування й організації професійного саморозвитку (єдності наукової діяльності та навчальної практики; свідомості й активності в самоосвіті; опори на професійний досвід; фасилітаційного супроводу розвитку професійної компетентності; організації персонально адекватного освітнього середовища).

Розкрито сутність змістово-діялісного блоку, який передбачає структурне відображення процесу професійного розвитку вчителя історії профільної школи, роблячи акцент на пріоритеті самоосвіти та плановому й цілеспрямованому використанні її засобів в цьому процесі. Компонентами змістово-діялісного блоку моделі є організаційно-методичні умови та методичне забезпечення процесу розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи.

Основу оціночно-результативного блоку моделі складають критерії та рівні розвиненості професійної компетентності вчителя історії профільної школи.

Розкрито особливості впровадження розроблених організаційно-методичних умов розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти під час формувального етапу експериментального дослідження.

Реалізація першої організаційно-методичної умови передбачала організацію творчих засідань на базі профільних шкіл (онлайн-засідання через дистанційні платформи Zoom, Skype, Google Meet) у форматі як формальних («круглий стіл», «робоча група»), так і неформальних («акваріум», «фокус-група», «форум-театр») консультацій з метою надання рекомендацій профільним школам щодо реалізації поточних (професійних) завдань (розроблення поточного календарно-тематичного планування з предмета, проведення колегіального консультування з питань допрофільної та профільної діяльності в навчальному закладі, розроблення стратегії підготовки учнів до складання ЗНО, написання робіт конкурсу-захисту МАН, олімпіад з історії тощо).

Упровадження другої організаційно-методичної умови передбачало організацію методичного супроводу безперервного саморозвитку вчителів історії профільної школи засобами цифрових ресурсів у таких напрямках: дорадницькому (надання консультативних послуг вчителям історії профільної школи у вигляді інформаційного продукту на електронному носії) та професійно-кваліфікаційному (надання вчителям історії профільної школи адресної допомоги щодо безперервного саморозвитку учасників дослідження).

Ключовими напрямками реалізації третьої організаційно-методичної умови є: акцентування уваги вчителів історії профільної школи на важливості допрофільної підготовки учнів; втілення принципів профільного навчання – формування та розвиток предметно-історичних компетентностей учнів-здобувачів освіти, профорієнтація; організація предметної фахової діяльності вчителів історії профільної школи, яка втілює положення профільного і допрофільного навчання при викладанні історії.

Реалізація четвертої організаційно-методичної умови передбачає використання вчителями історії профільної школи освітньої системи «4МАТ» (складання плану-конспекту уроку, календарно-тематичного планування тощо); використання технології портфоліо (створення власного портфоліо); впровадження проєктної діяльності у фаховий процес; використання засобів планування власної самоосвітньої та професійної діяльності (метод «SWOT»), копінг-стратегій; застосування переваг інтерактивного навчання (послугування художніми засобами навчання, художньою літературою тощо); використання ІКТ (додаток MEQR, «Very Veryfired», «Mentimeter», «Histogramy»).

Обґрунтовані в дослідженні організаційно-методичні умови розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти є ефективними і дієвими, що підтверджено результатами формувального етапу експерименту. Констатуємо, що у респондентів ЕГ відбулось зростання високого (на 19,3 %) і зниження середнього (на 17,4 %) рівнів розвиненості професійної компетентності. При цьому у респондентів КГ відбулось зростання високого (на 4,6 %) і середнього (на 3,3 %) рівнів розвиненості професійної компетентності. Показника низького рівня для вчителя історії ЕГ і КГ не виявлено на кінець педагогічного дослідження.

Застосування математичних методів опрацювання експериментальних даних (Т-критерій Вілкоксона) підтвердило ефективність апробованих організаційно-методичних умов розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти.

Розроблено навчально-методичне забезпечення для вдосконалення розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти, а саме: створено навчально-методичний посібник «Розвиток професійної компетентності вчителя історії профільної школи», матеріали якого можуть використовуватися вчителями для проєктування власного шляху розвитку професійної компетентності; розроблено дидактичний кейс, методичні вказівки, проєкт програми курсу підвищення кваліфікації вчителів історії, які сприятимуть професійному саморозвитку вчителя.

Здійснене теоретичне дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи засобами самоосвіти. У зв'язку з цим до перспективних напрямів подальших наукових розвідок відносимо розроблення шляхів розвитку й методики розвитку професійної компетентності вчителя історії профільної школи в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, вчитель історії, професійна компетентність вчителя історії, профільна школа, розвиток, самоосвіта, засоби самоосвіти.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Москалик Г., **Шутов Д.** Філософське пізнання соціокультурної природи самоосвіти. *Сучасні тенденції стійкого фінансово-економічного розвитку та механізми їх реалізації в глобальному вимірі* : монографія [за заг. ред. Т.М. Болгар]. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля. 2020. С. 210–217.
URL:

https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Finance/2020/Monograph_2020.pdf

Методичні рекомендації

2. **Шутов Д.О.** Розвиток професійної компетентності вчителя історії профільної школи : метод. рекоменд. Кременчук: КрНУ імені Михайла Остроградського, 2020. 80 с.

Статті у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

3. **Шутов Д.** Застосування художніх творів на уроках історії як засіб формування компетенції вчителя історії. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 3. С. 81–85. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-3\(186\)-81-85](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-3(186)-81-85)

4. **Шутов Д.О.** Професійна компетентність вчителя історії профільної школи як суб'єкта освітнього процесу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 66. С. 119–126. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.24>

5. **Шутов Д.** Структура та складові професійної компетентності вчителя історії профільної школи. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2019. № 4. С. 3–15. DOI: <https://doi.org/10.20998/%25x>

Статті у наукових виданнях інших держав, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

6. **Szutow D.** Важливість організаційно-педагогічних умов як фундаменту розвитку професійної компетентності вчителів історії профільної школи. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki. Seria: Edukacja – Rodzina – Społeczeństwo*. 2020. № 5. С. 193–207. URL: <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/926cdd64-6bc1-4953-960c-a5f6c7df68a0/content>

7. **Shutov D.,** Anosova A., Krychkivska O., Vorona A., Solodka L. Implementation of self-education principles as a background of quality professional education. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. 2022. No. 13 (3). Pp. 146–158. DOI: 10.47750/jett.2022.13.03.015 URL: https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/79598/146-158_JETT1303015%2B%2BID%2B%2B868.pdf?sequence=1&isAllowed=y (*Web of Science*)

Статті у інших наукових виданнях

8. **Шутов Д.О.** Проблема мотивації учнів з девіантною поведінкою на уроках історії. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 3. С. 56–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2016_3_17

9. **Шутов Д.** Теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі розвитку професійної компетентності вчителів історії профільної школи з опорою на самоосвіту. *Virtus*. 2020. № 49. С. 199–207. URL: <http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal49.pdf>

10. **Шутов Д.** Професійна компетентність вчителя історії профільної школи як суб'єкта освітнього процесу. *Наукові праці МАУП. Педагогічні науки*. 2022. Вип. 2 (53). С. 53–60. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2022.2.8>

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. **Шутов Д.О.** Адаптація молодого вчителя у педагогічному колективі як основний рушій його професійного становлення. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 18 березня 2016 р.). Кременчук, 2016. № 1. С. 22–25.

12. **Шутов Д.О., Москалик Г.Ф.** Девіантна поведінка – психолого-педагогічна проблема. *Проблеми та перспективи розвитку регіональної економіки* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. аспірантів, молодих учених та науковців (м. Кременчук, 21 квітня 2016 р.). Кременчук, 2016. № 11. С. 71.

13. **Шутов Д.О.** «Потенційний» вчитель як елемент системи освітнього простору. *Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 23–24 листопада 2017 р.). Кременчук, 2017. № 1. С. 43–44.

14. **Шутов Д.О.** Метод проектів як елемент прояву особистісно-орієнтованого навчання. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 24 лютого 2017 р.). Кременчук, 2017. № 3. С. 17–20.

15. **Шутов Д.О.** Проблеми адаптації молодого вчителя до професійної діяльності. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм* : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 02 березня 2018 р.). Кременчук, 2018. № 3. С. 155–160.

16. **Шутов Д.О.** Ведення блогу як засіб для професійного зростання вчителя. *Актуальні проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки та техніки в умовах інтеграції України в Європейський науково-виробничий простір* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Кременчук, 14 січня 2019 р.). Кременчук, 2019. С. 100–102.

17. **Шутов Д.О.** Діяльність вчителя історії профільної школи як суб'єкта освітніх процесів в контексті ідей толерантності та гуманізму – актуальних принципів сучасного цифрового суспільства. *Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мелітополь, 18 жовтня 2019 р.). Мелітополь, 2019. С. 99–102.

18. **Шутов Д.О.** Самоосвіта як елемент розвитку громадянської компетентності молодого вчителя. *Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища та реалізації ідей нової української школи* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 15–16 березня 2019 р.). Кременчук, 2019. № 2. С. 157.

19. **Шутов Д.О.** Фактори зростання педагогічної компетентності молодого вчителя як загальнопрофесійна проблема. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 15 березня 2019 р.). Кременчук, 2019. № 4. С. 93–96.

20. **Шутов Д.** Готовність вчителя історії профільної школи до самоосвітньої діяльності. *Religion, Religiosity, Philosophy and the Humanities in the Modern Information Space: National and International Aspects: materials of the XXI International scientific and practical conference (December 14–15, 2020)*. 2020. № 11. С. 44–49.

21. **Шутов Д.** Інклюзивна компетентність як мета професійного саморозвитку вчителя середньої школи. *Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища та формування інклюзивної компетентності в сучасній школі*: матер. III Міжнар. науково-практ. конф. (м. Кременчук, 21 квітня 2021 р.). Кременчук, 2021. С. 37.

22. **Шутов Д.О.,** Лебідь О.В. Самоосвіта як наукова категорія: філософський, психологічний та соціологічний контексти. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: proceeding II Internat. Scien. and Pract. Conf.* (Cambridge, UK, October 29, 2021). Cambridge, United Kingdom «P.C. Publishing House»; Vinnytsia, Ukraine «Yevropeiska naukova platforma», 2021. Vol. 2. pp. 72–73.

23. **Шутов Д.О.** Розвиток професійної компетентності вчителя в умовах реформи НУШ. *Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища для досягнення цілей сталого розвитку в умовах невизначеності*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 19 квітня 2023 р.). Кременчук, 2023. С. 59–60.

ABSTRACT

Shutov D. The Professional Competence Development of a Specialized School History Teacher by Means of Self-Education. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in the specialty 015 Vocational Education (by specialization) – Higher Educational Institution “Alfred Nobel University”. Dnipro, 2024.

The dissertation provides a theoretical justification and proposes a practical solution to the scientific problem of professional competence developing of a specialized school history teacher through self-education, which is reflected in the

scientific substantiation and experimental verification of the organizational and methodological conditions for the professional competence development of a specialized school teacher history through self-education.

The basic concepts are analyzed and clarified: “competence“, ‘professional competence’, ‘professional competence of a teacher’, ‘profession ’history teacher”, “professional competence of a history teacher”, “specialized school”, “teacher of a specialized school”, “development”, “development of professional competence of a history teacher of a specialized school”.

Based on the analysis of psychological and pedagogical literature and content analysis, the basic concepts of the study are clarified and scientifically substantiated: competence as an integrative quality of a personality, manifested in the ability and readiness for activities based on knowledge and experience gained in the process of education and socialization; professional competence as an integrative quality of a personality, which is manifested in the ability to carry out professional activities determined by the requirements of the position, based on fundamental professional education; teacher's professional competence as an integrative quality of a personality that reflects the fundamental professional and pedagogical knowledge and skills possession, the acquisition of pedagogical experience and the development of abilities to effectively interact with students in the pedagogical cooperation process; professional competence of a history teacher as an integrative quality of a personality that reflects the fundamental professional possession and historical knowledge and skills, the acquisition of pedagogical experience and the development of abilities for successful and creative provision of historical education to each student; the professional competence development of specialized school history teacher as an irreversible and directed activity of the teacher, which involves the accumulation and deepening process of already acquired professional knowledge and skills in the teaching history context in accordance with the qualification professional requirements of “ a general secondary education institution teacher ”, taking into account the profile of the educational content.

The essence and component composition of the studied phenomenon are

clarified. The author's definition concept of “professional competence of a specialized school history teacher ” is presented, namely: integrative personal and professional education of a person, which includes in-depth knowledge of the theory of education and upbringing, disciplinary knowledge necessary for teaching history, experience in teaching and methodological work, the ability to effectively perform functions in accordance with the requirements of the specialty and objectively evaluate their own activities, which is manifested in the desire for their own professional development.

The professional competence components of a specialized school history teacher are defined: value-motivational, professional-cognitive, activity-practical, and reflective. The value-motivational component determines the peculiarities of specialists` personal motivation, which should be taken into account in the process of professional self-development; it provides for the presence of value orientations in the profession, the desire to develop and improve professional performance. The professional and cognitive component involves the manifestation of mental and intellectual abilities that provide the ability to learn and learn new things, the procedure for obtaining and using knowledge as a kind of mental operations that serve and accompany the perception, processing, assimilation, systematization, and storage of information. The activity-practical component is determined by the ability to test theoretical professional knowledge acquired during training in practice, to solve pedagogical problems and tasks; to use the source base in accordance with the content of the subject. The reflexive component is represented by a set of personal qualities that contribute to the development of the ability to adequately self-assess and analyze their own professional activities results.

Taking into account the professional competence structure of a specialized school history teachers, four criteria characterizing its structural components and their corresponding indicators are proposed for diagnosing its development: value-motivational criterion (motivation for professional development, motivation for professional activity, satisfaction with professional activity), professional and cognitive criterion (knowledge of the education and upbringing theory, knowledge of the discipline (subject)), activity-practical criterion (level of professional

independence, level of professional functionality development), reflective criterion (ability to objectively self-assess one's own activities, analysis of indicators of one's own professional competence and results of students' learning activities).

Three levels of professional competence development of a history teacher at a specialized school are distinguished: high, medium, and low.

The didactic potential of self-education tools in the professional development process of a specialized school history teacher is substantiated. It has been established that self-education is a key tool aimed at supporting and improving the professional competence development level of a specialized school history teacher.

Based on the analysis of the scientific literature, the concept of “means of self-education of a specialized school history teacher ” is defined as a complex set of elements (principles of self-education, types of self-education, methods of self-education, forms of self-education) that constitute the didactic basis for the development of professional competence in the conditions of work in a specialized school.

The study identifies and substantiates the organizational and methodological conditions for the professional competence development of a specialized school history teacher through self-education: 1) creation of a professional and creative environment in an educational institution; 2) methodological support for continuous self-development of teachers through digital resources; 3) ensuring the implementation of subject-specific pedagogical activities in a specialized school; 4) involving teachers in mastering modern teaching technologies in the process of self-education.

The structural-functional model of professional competence development of a specialized school history teacher by means of self-education, which contains methodological-target, content-activity, evaluation-resultant blocks, helps to systematically organize the work on the development of professional competence of a history teacher of a specialized school.

It is determined that the methodological and target block of the model includes: the goal (development of professional competence of specialized school history teachers through self-education), methodological approaches (systemic, personal,

anthropological, cultural, competence, activity, subject-environmental, acmeological), professional competence development principles of specialized school history teachers: continuous pedagogical self-education (continuous innovative pedagogical self-education; subjectivity; systematicity and consistency) and planning and organization of professional self-development (unity of scientific activity and educational practice; consciousness and activity in self-education); reliance on professional experience; facilitation support for the development of professional competence; organization of a personally appropriate educational environment).

The essence of the content and activity block is revealed, which provides a structural reflection of the process of specialized school history teacher professional development, emphasizing the priority of self-education and the planned and purposeful use of its means in this process. The components of the content and activity block of the model are organizational and methodological conditions and methodological support for the development of specialized school history teacher professional competence.

The basis of the evaluation and resultant block of the model is the criteria and levels of professional competence development of a specialized school history teacher.

The implementation peculiarities of the developed organizational and methodological conditions for the professional competence development of specialized school history teacher by means of self-education during the formative stage of the experimental study are revealed.

The implementation of the first organizational and methodological condition involved the creative meetings organization on the basis of specialized schools (online meetings through remote platforms Zoom, Skype, Google Meet) in the format of both formal (“round table”, “working group”) and informal (“aquarium”, “focus group”, “forum-theater”) consultations in order to provide recommendations to specialized schools on the implementation of current (professional) tasks (development of the current calendar and thematic planning for the subject, collegial counseling on pre-profile and profile activities in the educational institution, development of a strategy

for preparing students for the EIT, writing papers for the competition-defense of the MAS, history olympiads, etc.).

The implementation of the second organizational and methodological condition involved the methodological support organization for the continuous self-development of secondary school history teachers by means of digital resources in the following areas: advisory (providing advisory services to secondary school history teachers in the form of an information product on an electronic medium) and professional qualification (providing targeted assistance to secondary school history teachers for the continuous self-development of research participants).

The key areas of the third organizational and methodological condition implementation are: focusing the attention of history teachers of specialized schools on the importance of pre-profile training of students; implementation of the specialized education principles– formation and development of students’ subject and historical competencies, career guidance; organization of subject professional activity of specialized schools history teachers, which embodies the provisions of specialized and pre-profile education in teaching history.

The implementation of the fourth organizational and methodological condition involves the use of the 4MAT educational system by specialized school history teachers (drawing up a lesson plan, calendar and thematic planning, etc.); the use of portfolio technology (creating their own portfolio); and the introduction of project activities into the professional process; use of tools for planning own self-educational and professional activities (SWOT method), copying strategies; use of the interactive learning advantages (using artistic means of teaching, fiction, etc.); use of ICT (MEQR application, Very Veryfired, Mentimeter, Histogramy).

The organizational and methodological conditions for the professional competence development of a specialized school history teacher by means of self-education, substantiated in the study, are effective and efficient, which is confirmed by the results of the experiment formative stage. We state that the EG respondents showed an increase in high (by 19.3%) and a decrease in average (by 17.4%) levels of professional competence. At the same time, the CG respondents showed an increase in

high (by 4.6%) and average (by 3.3%) levels of professional competence. No low level indicators were found for the history teachers of the EG and CG at the end of the pedagogical study.

The use of mathematical methods of processing experimental data (Wilcoxon's T-test) confirmed the effectiveness of the tested organizational and methodological conditions for the professional competence development of a specialized school history teacher through self-education.

Educational and methodological support has been developed to improve the development of professional competence of a history teacher of a specialized school through self-education, namely: a textbook “The Professional Competence Development of a Specialized School History Teacher” has been created, the materials of which can be used by teachers to design their own path of professional competence development; a didactic case, methodological guidelines, and a draft program of a course for the in-service training of history teachers have been developed.

The theoretical study does not exhaust all aspects of the problem of professional competence developing the of a specialized school history teacher through self-education. In this regard, promising areas for further scientific research include the development of ways to develop and methods for the professional competence developing of a specialized school history teacher in the context of postgraduate pedagogical education.

Keywords: competence, professional competence, history teacher, professional competence of a history teacher, specialized school, development, self-education, means of self-education.

REFERENCES

Monographs

1. Moskalyk, H., **Shutov, D.** (2020). *Filosofske piznannia sotsiokulturnoi pryrody samoosvity* [Philosophical knowledge of the sociocultural nature of self-education]. *Suchasni tendentsii stiikoho finansovo-ekonomichnoho rozvytku ta*

mekhanizmy ikh realizatsii v hlobalnomu vymiri [Modern trends of sustainable financial and economic development and mechanisms of their implementation in the global dimension]. Dnipro: Alfred Nobel University Publ., pp. 210–217. URL: https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Finance/2020/Monograph_2020.pdf (In Ukrainian).

Methodological recommendations

2. **Shutov, D.** (2020). *Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vchytelia istorii profilnoi shkoly* [Development of professional competence of a history teacher at a specialized school]. Kremenchuk, KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho Publ., 80 p.

Articles in scientific professional editions of Ukraine

3. **Shutov, D.** (2019). *Zastosuvannia khudozhnikh tvoriv na urokakh istorii yak zasib formuvannia kompetentsii vchytelia istorii* [The use of works of art in history lessons as a means of forming the competence of a history teacher.]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [Image of the modern pedagogue], no. 3. pp. 81–85. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-3\(186\)-81-85](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-3(186)-81-85) (In Ukrainian).

4. **Shutov, D.O.** (2019). *Profesiina kompetentnist vchytelia istorii profilnoi shkoly yak subiekta osvitnoho protsesu* [Professional competence of a history teacher of a specialized school as a subject of the educational process]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh* [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools], no. 66. pp. 119–126. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.24> (In Ukrainian).

5. **Shutov, D.** (2019). *Struktura ta skladovi profesiinoi kompetentnosti vchytelia istorii profilnoi shkoly* [The structure and components of the professional competence of a history teacher of a specialized school]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy* [Theory and practice of social systems management], no. 4. pp. 3–15. DOI: <https://doi.org/10.20998/%25x> (In Ukrainian).

Articles in scientific publications of other countries

6. **Szutow D.** (2020). *Vazhlyvist orhanizatsiino-pedahohichnykh umov yak fundamentu rozvytku profesiinoi kompetentnosti vchyteliv istorii profilnoi shkoly* [The importance of organizational and pedagogical conditions as a foundation for the development of professional competence of history teachers of a specialized school]. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki* [Scientific Journals of the University of Economics], no. 5. pp. 193–207. URL: <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/926cdd64-6bc1-4953-960c-a5f6c7df68a0/content> (In Ukrainian).

7. **Shutov, D.**, Anosova, A., Krychivska, O., Vorona, A., Solodka, L. (2022). Implementation of self-education principles as a background of quality professional education. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, no. 13 (3). Pp. 146–158. DOI: 10.47750/jett.2022.13.03.015 URL: https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/79598/146-158_JETT1303015%2B%2BID%2B%2B868.pdf?sequence=1&isAllowed=y (*Web of Science*)

Articles in other scientific publications

8. **Shutov, D.O.** (2016). *Problema motyvatsii uchniv z deviantnoiu povedinkoiu na urokakh istorii* [The problem of motivating students with deviant behavior in history lessons]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [Image of the modern pedagogue], no. 3. pp. 56–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2016_3_17 (In Ukrainian).

9. **Shutov, D.** (2020). *Teoretychne obhruntuvannia strukturno-funktsionalnoi modeli rozvytku profesiinoi kompetentnosti vchyteliv istorii profilnoi shkoly z oporoiu na samoosvitu* [Theoretical substantiation of the structural-functional model of the development of professional competence of history teachers of a specialized school based on self-education]. *Virtus*, no. 49. pp. 199–207. URL: <http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal49.pdf> (In Ukrainian).

10. **Shutov, D.** (2022). *Profesiina kompetentnist vchyteliia istorii profilnoi shkoly yak subiekt osvitnoho protsesu* [Professional Competence of the History Teacher of a

Specialized School as a Subject of the Educational Process]. *Naukovi pratsi MAUP. Pedagogichni nauky* [Scientific works of IAPM. Pedagogical sciences], issue 2 (53). pp. 53–60. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2022.2.8> (In Ukrainian).

The works of approbation character are published

11. **Shutov, D.O.** (2016). *Adaptatsiia molodoho vchytelia u pedagogichnomu kolektyvi yak osnovnyi rushii yoho profesiinoho stanovlennia* [Adaptation of a young teacher in the pedagogical team as the main driver of his professional development]. *Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky: tvorchist, maisternist, profesionalizm: materialy I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenchuk, Berezen 18, 2016)* [Current issues of modern pedagogy: creativity, skill, professionalism: proceedings of the I All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, March 18, 2016)]. Kremenchuk, 22–25. (In Ukrainian).

12. **Shutov, D.,** Moskalyk, H. (2016). *Deviantna povedinka – psykholoho-pedahohichna problema* [Deviant behavior is a psychological and pedagogical problem]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku rehionalnoi ekonomiky: materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenchuk, Kviten 21, 2016)* [Problems and prospects of the development of the regional economy: proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, April 21, 2016)]. Kremenchuk, 71. (In Ukrainian).

13. **Shutov, D.O.** (2017). *“Potentsiinyi” vchytel yak element systemy osvithnoho prostoru* [“Potential” teacher as an element of the educational space system]. *Modernizatsiia zmistu osvity v konteksti polikulturnoho seredovyshcha: materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenchuk, Lystopad 23, 2017)* [Modernization of the content of education in the context of a multicultural environment: proceedings of the I International Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, November 23, 2017)], Kremenchuk, 43–44. (In Ukrainian).

14. **Shutov, D.** (2017). *Metod proektiv yak element proiavu osobystisno-orientovanoho navchannia* [The method of projects as an element of the manifestation of person-oriented learning]. *Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky: tvorchist,*

maisternist, profesionalizm: materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenchuk, Liutyi 24, 2017) [Current issues of modern pedagogy: creativity, skill, professionalism: proceedings of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, February 24, 2017)]. Kremenchuk, no. 3. 17–20. (In Ukrainian).

15. **Shutov, D.** (2018). *Problemy adaptatsii molodoho vchytelia do profesiinoi diialnosti* [Problems of adaptation of a young teacher to the professional activity of a professional]. *Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky: tvorchist, maisternist, profesionalizm: materialy III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenchuk, Berezen 02, 2017)* [Current issues of modern pedagogy: creativity, skill, professionalism: proceedings of the III All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, March 02, 2018)]. Kremenchuk, no. 3, 155–160. (In Ukrainian).

16. **Shutov, D.O.** (2019). *Vedennia blohu yak zasib dlia profesiinoho zrostannia vchytelia* [Blogging as a tool for teacher professional growth]. *Aktualni problem i perspektyvy innovatsiinoho rozvytku ekonomiky ta tekhniky v umovakh intehtratsii Ukrainy v Yevropeiskyi naukovo-vyrobnychiy prostir: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenchuk, Sichen 14, 2019)* [Actual problems and prospects of innovative development of the economy and technology in the conditions of Ukraine's integration into the European scientific and industrial space: proceedings of the International scientific and practical Internet conference (Kremenchuk, January 14, 2019)]. Kremenchuk, 100–102. (In Ukrainian).

17. **Shutov, D.O.** (2019). *Diialnist vchytelia istorii profilnoi shkoly yak subiekta osvitynich protsesiv v konteksti idei tolerantnosti ta humanizmu – aktualnykh pryntsyypiv suchasnoho tsyfrovoho suspilstva* [The activity of a history teacher of a specialized school as a subject of educational processes in the context of the ideas of tolerance and humanism – actual principles of the modern digital society]. *Publichne upravlinniav systemi koordynat: demokratiia, detsentralizatsiia, mistseve samovriaduvannia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Melitopol, Zhovten 18, 2019)* [Public administration in the coordinate system: democracy, decentralization,

local self-government: proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Melitopol, October 18, 2019)]. Melitopol, 99–102. (In Ukrainian).

18. **Shutov, D.** (2019). *Samoosvita yak element rozvytku hromadianskoi kompetentnosti molodoho vchytelia* [Self-education as an element of the development of civic competence of a young teacher]. *Modernizatsiia zmistu osvity v konteksti polikulturnoho seredovyscha ta realizatsii idei novoi ukrainskoi shkoly: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenchuk, Berezen 15, 2019)* [Modernization of the content of education in the context of a multicultural environment and implementation of the ideas of the new Ukrainian school: proceedings of the II International scientific and practical conference (Kremenchuk, March 15, 2019)]. Kremenchuk, no. 2, 157. (In Ukrainian).

19. **Shutov, D.** (2019). *Faktory zrostannia pedahohichnoi kompetentnosti molodoho vchytelia yak zahalnoprofesiina problema* [Factors of growth of pedagogical competence of a young teacher as a general professional problem]. *Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky: tvorchist, maisternist, profesionalizm: materialy IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenchuk, March 15, 2017)* [Current issues of modern pedagogy: creativity, skill, professionalism: proceedings of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, March 15, 2019)]. Kremenchuk, 2019. №4. pp. 93–96. (In Ukrainian).

20. **Shutov, D.** (2020). *Hotovnist vchytelia istorii profilnoi shkoly do samoosvitnoi diialnosti* [Readiness of a specialized school history teacher for self-educational activities]. *Religion, Religiosity, Philosophy and the Humanities in the Modern Information Space: National and International Aspects: proceedings of the XXI International scientific and practical conference (December 14–15, 2020), no. 11.* pp. 44–49. (In Ukrainian).

21. **Shutov, D.** (2021). *Inklyuzyvna kompetentnist yak meta profesiinoho samorozvytku vchytelia serednoi shkoly* [Inclusive competence as a goal of professional self-development of secondary school teachers]. *Modernizatsiia zmistu osvity v konteksti polikulturnoho seredovyscha ta formuvannia inklyuzyvnoi kompetentnosti v suchasnii shkoli: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi*

konferentsii (Kremenčuk, Kviten 21, 2019) [Modernization of the content of education in the context of a multicultural environment and the formation of inclusive competence in a modern school: proceedings of the III International scientific and practical conference (Kremenčuk, April 21, 2021)], 37. (In Ukrainian).

22. **Shutov, D.** Lebid, O. (2021). *Samoosvita yak naukova katehoriia: filosofskyi, psykholohichnyi ta sotsiolohichnyi konteksty* [Self-education as a scientific category: philosophical, psychological and sociological contexts]. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: proceedings of the II International scientific and practical conference (Cambridge, UK, October 29, 2021). Cambridge, United Kingdom «P.C. Publishing House»; Vinnytsia, Ukraine «Yevropeiska naukova platforma», no. 2, 72–73. DOI: 10.36074/logos-29.10.2021.v2.19 (In Ukrainian).

23. **Shutov, D.** (2023). *Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vchytelia v umovakh reformy NUSch* [Development of the professional competence of the teacher in the conditions of the NU School reform]. *Modernizatsiia zmistu osvity v konteksti polikulturnoho seredovyshcha dlia dosiahnennia tsilei staloho rozvytku v umovakh nevyznachennosti: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kremenčuk, Kviten 10, 2023)* [Modernization of the content of education in the context of a multicultural environment to achieve the goals of sustainable development in conditions of uncertainty: proceedings of the IV International scientific and practical conference (Kremenčuk, April 19, 2023)], 59–60. (In Ukrainian).